

*Пантелеєв Володимир Павлович,
доктор економічних наук,
головний науковий співробітник науково-дослідної частини;
Київський аграрний університет*

ПОСЛУГИ З ПОДАЧІ ВОДИ НА ЗРОШЕННЯ У ФОРМУВАННІ ЛАНЦЮГА ВАРТОСТІ У ЗРОШУВАНУ ЗЕМЛЕРОБСТВІ

Стратегія розвитку агробізнесу ґрунтується на аналізі ринку збуту та виборі періоду реалізації продукції на максимально вигідних умовах в період «пікової» ціни (варіант – вирощування нових видів продукції, яка задовольняє гострий попит споживачів раніше інших виробників-конкурентів, вирощування продукції на експорт тощо); застосовуються новітні агро меліоративні технології, спрямовані на максимальне використання запасів вологи у ґрунті в період вегетації; проводиться полив культур за допомогою доречних технічних засобів іригації (краплинне зрошення, дощування тощо), не допускаючи ерозії ґрунтів при використанні оптимальних норм поливу, утворюються резервні ємності для акумулювання води у період гострої нестачі води для поливу, дотримується графік подачі води на зрошення тощо.

Мета вказаної вище стратегії – підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, забезпечення екологічної безпеки через урахування технологічної цілісності меліоративних систем та гідравлічної зв'язаності систем через проведення гідротехнічної меліорації.

Стоїть задача більш повного задоволення рослинництва у воді, що є потужним резервом підвищення урожайності культур. Про невисокий стан зрошення в Україні свідчить оцінка НААН – до 60% ріллі недотримувало воду, що негативно впливало на врожайність [1]. Тому значна увага приділяється послугам водокористувачам з подачі води на зрошення, як ключового ресурсу зрошуваного землеробства та агробізнесу.

При аналізі факторів зростання доданої вартості йдеться про ланцюг вартості, який спрямований на задоволення потреб учасників такого ланцюга у фінансуванні, забезпеченні продажів, закупівлі матеріалів або виробленої продукції або покращення ефективності [2]. Для реалізації стратегії підприємства і забезпечення зростання вартості бізнесу розробляють системи обліку і методи калькулювання, які спрямовані на управління та безперервне вдосконалення ключових видів діяльності підприємства в межах вартісного ланцюга та можливості оцінити реальну вартість бізнесу [3].

Функціонування служби подачі води розглядається як визначна складова ланцюгу доданої вартості щодо вирощування продукції рослинництва на зрошуваних землях. При ретельному дослідженні змісту виробничого процесу рослинництва можна виокремити локальний ланцюг забезпечення виробництва продукції під назвою «послуги з подачі води на зрошення за тарифами», рис. 1.

Рис. 1. Виробничий цикл виробництва продукції рослинництва на зрошуваних землях за формуванням ланцюгів доданої вартості, за [4]

За умови застосування систем точного землеробства в поєднанні із сучасними зрошувальними системами [4] водокористувачам подається вода у вигляді послуги; при цьому ключовими блоками даного ланцюгу є обсяги води для зрошення, меліоративна інфраструктура, діяльність організацій водокористувачів (ОВК) та вдосконалення меліоративних систем за рахунок коштів, які накопичені у складі тарифів. Споживання водокористувачем послуг з подачі води передбачає приєднання до вартості готової продукції рослинництва додаткової вартості від отримання послуг.

На етапі вирощування продукції на зрошуваних землях результативним є аналіз альтернативних варіантів даного ланцюгу: наявність достатніх обсягів води для зрошення; залучення нових джерел водних ресурсів шляхом будівництва нових але капіталоемних систем зрошення; підтримання наявних систем у працездатному стані; модернізація/реконструкція існуючих систем; зниження/збільшення у разі потреби питомих витрат при вживанні заходів з економного використання електроенергії/пального тощо.

Доречно розглянути формування складових ланцюгу вартості при вирощування продукції на зрошуваних землях за М. Портером [5], табл. 1.

Таблиця 1

Структура складових ланцюгу вартості при наданні послуг з подачі води для вирощування продукції на зрошуваних землях

Основні види діяльності	
Внутрішня логістика	підготовка до подачі води (сезону поливу), расконсервація/консервація обладнання
Виробничі процеси	забезпечення подачі обсягів води за затвердженим з водокористувачами графіком у точки водовиділу, взаємодія з власником (користувачем) земельної ділянки, дотримання сівозмінь, захист ґрунтів

Продовження таблиці 1

Зовнішня логістика	врахування потужності насосних станцій та пропускної здатності меліоративної мережі
Маркетинг та продажі	участь у дослідженнях ринку збуту продукції, прогнозування попиту на продукцію, у тому числі з урахуванням змін клімату, проведення реклами, підтримання бренду фірми
Обслуговування	участь у формуванні попиту на якісні послуги
Допоміжні види діяльності	
Матеріально-технічне забезпечення	включення площі земель водокористувача до території обслуговування ОВК, забезпечення технологічним обладнанням
Технологічний розвиток	підтримання систем у працездатному стані, урахування пропускної здатності меліоративної мережі, можливість залучення інвестицій у розвиток меліоративної інфраструктури, заходи із додаткового зволоження культур, використання результатів наукових досліджень, вдосконалення програмного забезпечення поливів, впровадження інновацій
Управління кадрами	набір, навчання, підвищення кваліфікації персоналу, утворення сприятливих умов роботи працівників у полі, обмін досвідом, скорочення витрат праці
Інфраструктура компанії	прогнозування потреби у водних ресурсах для цілей зрошення на підставі замовлень водокористувачів (в межах річного ліміту забору води), формування та виконання правил надання послуг, графіку подачі води, тарифів, кошторисів за активною участі водокористувачів, чіткий облік води, забезпечення фінансовими ресурсами діяльності, оплата послуг з транспортування води, ведення бухгалтерського, управлінського обліку (ведення технологічних карт), облік розрахунків за податками, дієва система менеджменту за запровадженням інноваційних підходів

Джерело: складено автором за [5]

У розділі 2.1.6. Європейського зеленого курсу Від «ферми до виделки (F2F)»: розробка справедливої, здорової та екологічно чистої системи харчування» зазначається, що з'явилися нові можливості для всіх операторів у ланцюгу вартості продуктів харчування; стратегія «від ферми до виделки» міститиме пропозиції щодо покращення позиції фермерів у ланцюгу створення вартості [6]. При аналізуванні ризиків відповідальних ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції вода для зрошення класифікується як компонента екосистемних послуг у аграрному секторі, а водні ресурси та зрошення культур розглядаються як складові відшкодування/компенсації відновної вартості активів [7].

При наданні послуг відбувається синхронізація діяльності служби подачі води та водокористувачів, взаємодія матеріальних та інформаційних потоків, гарантування належної якості надання послуг через аналіз та вдосконалення ланцюга вартості, адаптування змісту послуг до природних умов, формується матеріальна зацікавленість у раціональному використанні водних ресурсів, накопичуються фінансові кошти для ремонту та вдосконалення об'єктів меліоративної інфраструктури.

Вирішення проблеми ефективності зрошення культур за підходом використання ланцюга цінностей дозволяє розглядати стратегії та приймати управлінські рішення з використанням сучасних агро-технологій. Механізм ланцюга вартості функціонує як складова ринкової вартості, реалізуються прискіпливі оцінки варіантів, приділяється увага технологічному сектору, втілюється інтегрований підхід в управлінні та комунікації з водокористувачами. Повного значення ефект від застосування ланцюга вартості досягає при максимізації вартості на всіх етапах ланцюга, зокрема при застосуванні систем точного землеробства, доданої вартості переробленого продукту, або створюючи нові інноваційні ланцюги створення вартості. Подальшими дослідженнями буде продовжене обґрунтування економічних важелів, зокрема розкрито роль тарифів на послуги з подачі води у розширенні площ зрошуваних земель, стимулюванні раціонального водокористування.

Список використаних джерел

1. Агробізнес України. Інфографічний довідник. URL: https://agribusinessinukraine.com/get_file/id/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2023.pdf
2. Пантелеев В.П. Аналіз впливу розвитку меліорацій на зростання доданої вартості агросфери. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: ОНЕУ, 2022, с. 234.
3. Пантелеев В.П. Використання економічної доданої вартості для складання звітності та менеджменту в агробізнесі. *Облік, аналіз, аудит, оподаткування та фінансовий моніторинг в умовах глобалізаційних змін*: зб. матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 08 грудня 2022 р.). Київ: КНЕУ, 2022. с.140.
4. Плетньова Ю.К., Марченко В.М. Формування ланцюгів доданої вартості аграрного підприємства. *Бізнес-інформ*. 2018. № 4, с. 184-190.
5. Porter M.E. Competition in Global Industries; A Conceptual Framework. *Competition in Global Industries*. Boston : Harvard Business School Press, 1968.
6. Communication from the Commission to the European parliament, the European council, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions (PDF). Архів оригіналу (PDF) за 24 жовтня 2020. URL: https://web.archive.org/web/20201024175024/https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf
7. ОЕСР/ФАО. Керівні принципи ОЕСР-ФАО для відповідальних ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції OECD Publishing. 2022. Париж. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264251052-en>